

Sygn. akt III CZP 150/06

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 17 maja 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

Prezes SN Tadeusz Ereciński (przewodniczący)
SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)
SSN Maria Grzelka
SSN Henryk Pietrkowski
SSN Krzysztof Strzelczyk
SSN Tadeusz Wiśniewski
SSN Mirosława Wysocka

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 maja 2007 r.,
przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego oraz
Rzecznika Ubezpieczonych Stanisława Rogowskiego,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Rzecznika Ubezpieczonych
we wniosku z dnia 16 listopada 2006 r., RU/261/06/ek,;

„Czy podatek od towarów i usług VAT jest elementem
odszkodowania w przypadku ustalenia jego wysokości wyłącznie
według cen części zamiennych i usług niezbędnych do dokonania
naprawy (tj. na podstawie metody kosztorysowej) ?”

podjął uchwałę:

Odszkodowanie przysługujące na podstawie umowy ubezpieczenia OC posiadacza pojazdu mechanicznego za szkodę powstałą w związku z ruchem tego pojazdu, ustalone według cen części zamiennych i usług, obejmuje kwotę podatku od towarów i usług (VAT) w zakresie, w jakim poszkodowany nie może obniżyć podatku od niego należnego o kwotę podatku naliczonego.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność:
KIEROWNIK SEKRETARIATU
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego

Marianna Prusaczyk

Uzasadnienie

Motywuując przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne, Rzecznik Ubezpieczonych stwierdził, że w związku z dochodzeniem przez ubezpieczonych od zakładu ubezpieczeń odszkodowania na podstawie umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdu mechanicznego, ubezpieczyciele w przyznanym odszkodowaniu ubezpieczeniowym nie uwzględniają podatku od towarów i usług VAT w razie ustalenia tego odszkodowania na podstawie cen części zamiennych i usług niezbędnych do dokonania naprawy, tj. tzw. metodą kosztorysową. W ocenie ubezpieczycieli, niedokonanie przez poszkodowanego (ubezpieczonego) naprawy pojazdu, pozwala – w razie przyjęcia tzw. kosztorysowej metody ustalania odszkodowania – na nieuwzględnienie podatku VAT w przyznanym ubezpieczonemu odszkodowaniu. Poszkodowany nie ponosi bowiem kosztów w postaci zapłaty tego podatku, toteż uwzględnienie tego podatku przy ustalaniu rozmiaru odszkodowania stanowiłoby naruszenie art. 824¹ k.c. i art. 361 § 2 k.c. Suma pieniężna wypłacona przez ubezpieczyciela nie może być bowiem wyższa od poniesionej szkody, jeżeli nie umówiono się inaczej, a naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany rzeczywiście poniósł. Koszt zapłaty podatku VAT jako koszt nieponiesiony przez ubezpieczonego nie może być kwalifikowany jako strata poszkodowanego.

W praktyce ubezpieczeniowej ubezpieczyciele, dopuszczając wybór tzw. kosztorysowej metody ustalania odszkodowania, wypłacają odszkodowania ubezpieczeniowe pomimo niewykazania przez poszkodowanego kosztów naprawy samochodu. Zasadność żądania wypłaty odszkodowania nie jest wówczas kwestionowana przez ubezpieczycieli. Problem pojawia się wówczas, gdy ubezpieczony – korzystając ze wspomnianej kosztorysowej metody ustalenia odszkodowania – żąda od ubezpieczyciela odszkodowania w rozmiarze uwzględniającym także podatek VAT.

Zagadnienie uwzględniania podatku VAT w przysługującym ubezpieczonemu odszkodowaniu pojawiło się w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Rzecznik wskazał na dwa zasadnicze nurty w tym zakresie.

W kilku podanych przez Rzecznika rozstrzygnięciach Sąd Najwyższy stwierdził, że obowiązek naprawienia szkody polegającej na uszkodzeniu lub zniszczeniu rzeczy powstaje już z chwilą wyrządzenia szkody i jego powstanie nie jest uzależnione od tego, czy poszkodowany dokonał naprawy rzeczy i czy w ogóle zamierza ją naprawić. Ubezpieczyciel powinien wypłacić poszkodowanemu odszkodowanie odpowiadające kosztom przywrócenia pojazdowi jego wartości sprzed wypadku. Skoro wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z dnia ustalenia odszkodowania (art. 363 § 2 k.c.), a sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług, przy nabyciu towaru opodatkowanego tym podatkiem nabywca dokonuje zapłaty ceny obejmującej podatek VAT jako podatek cenotwórczy. Innymi słowy, miernikiem rozmiaru szkody ustalonej według cen kosztów naprawy rzeczy, jest cena obejmująca podatek VAT (por. np. uchwała z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, z. 6, poz. 74; wyrok z dnia 7 sierpnia 2003 r., IV CKN 387/01, niepubl.).

Drugi, wskazany przez Rzecznika nurt orzecznictwa akcentuje to, że niezbędnym warunkiem uwzględniania podatku VAT jako elementu odszkodowania jest dokonanie naprawy rzeczy i wykazanie odpowiednią fakturą poniesionych kosztów naprawy (koncepcja tzw. efektywnego poniesienia uszczerbku majątkowego przez poszkodowanego). Poszkodowanego obciąża bowiem obowiązek wykazania poniesionego uszczerbku majątkowego. Takie stanowisko, zdaniem Rzecznika, prezentowano w kilku wskazanych przez niego orzeczeniach sądów powszechnych oraz w orzeczeniach Sądu Najwyższego (por. np. wyrok z dnia 22 sierpnia 2001 r., V CKN 415/00 nieopubl., wyrok z dnia 18 stycznia 2001 r., V CKN 193/00, nieopubl.).

We wniosku o podjęcie uchwały Rzecznik wskazał także, że zasadnicze rozbieżności interpretacyjne wywołała nowelizacja ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 124, poz. 1151 ze zm.), wprowadzająca przepis art. 17a. W ocenie ubezpieczycieli, przepis ten pozwala ograniczyć wysokość odszkodowania ubezpieczeniowego do kwoty nieuwzględniającej podatku VAT w razie niewykazania przez poszkodowanego szkody komunikacyjnej odpowiednią fakturą.

W piśmie z dnia 14 maja 2007 r. Prokurator Prokuratury Krajowej wnosił o podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały tej treści, że podatek od towarów i usług VAT jest elementem odszkodowania przysługującego ubezpieczonemu na podstawie umowy ubezpieczenia OC posiadacza pojazdu mechanicznego ustalonego według cen części zamiennych i usług w zakresie, w jakim poszkodowany nie może odliczyć należnego od niego podatku o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy lub usługi w celu naprawienia szkody. W ocenie Prokuratora, przepis art. 17a ustawy z dnia 22 maja 2003 r. nie może prowadzić do odmiennego rozstrzygnięcia przedstawionego przez Rzecznika zagadnienia prawnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne dotyczy kwestii ustalenia wysokości odszkodowania należnego ubezpieczonemu, gdy rozmiar tego odszkodowania jest ustalony na podstawie tzw. metody kosztorysowej, tj. według cen części zamiennych i usług niezbędnych do dokonania naprawy zniszczonej lub uszkodzonej rzeczy (pojazdu mechanicznego). Chodzi o to, czy podatek od towarów i usług VAT powinien być uwzględniony przy określeniu rozmiaru takiego odszkodowania. Z uzasadnienia przedstawionego zagadnienia prawnego wynika, że Rzecznika interesuje wysokość odszkodowania ubezpieczeniowego przysługującego uprawnionemu z tytułu umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów.

Rozstrzygnięcia tego zagadnienia należy zatem dokonywać w sferze tych właśnie stosunków odszkodowawczych. Należy zaznaczyć, że w polskiej praktyce ubezpieczeniowej zdecydowanie przeważa ustalanie i wypłacanie odszkodowań w ramach ubezpieczenia OC właśnie na podstawie kosztorysów przedstawionych ubezpieczycielom.

W judykaturze Sądu Najwyższego i w literaturze nie ma w zasadzie wątpliwości co do tego, że podatek VAT ma charakter cenotwórczy, ponieważ jego rozmiar może w zasadniczy sposób wpływać na wysokość ceny towaru lub usługi. Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach (Dz.U. Nr 97, poz. 1050 ze zm.; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 5 lipca 2001”), cena stanowi

wartość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą kupujący jest obowiązany zapłacić przedsiębiorcy za towar lub usługę, przy czym w cenie uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu tymi podatkami. Zbliżone określenie ceny zawierał przepis art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. o cenach (Dz.U. z 1988 r., Nr 27, poz. 195 ze zm.). Nabywca towaru lub usługi opodatkowanych podatkiem VAT obowiązany jest zapłacić zbywcy cenę, której składnikiem pozostaje także ten podatek (por. np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97, OSNC 1997, z. 8, poz. 103; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, z. 6, poz. 74; uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2002 r., CKW 908/00, nieopubl.).

Podatnikami podatku od towarów i usług VAT są m.in. osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne wykonujące samodzielnie działalność gospodarczą bez względu na cel lub rezultat takiej działalności (art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz.U. Nr 54, poz. 535 ze zm.; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 11 marca 2004 r.”). Działalność gospodarcza w rozumieniu tej ustawy zdefiniowana została w jej art. 15 ust. 2. Przepis art. 15 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. stanowi odpowiednik art. 19 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. Nr 11, poz. 50 ze zm.; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r.”). Podatnikom określonym w art. 15 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. przysługuje uprawnienie (z pewnymi ograniczeniami) do obniżenia podatku należnego o kwotę podatku naliczonego, jeżeli towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych (art. 86 ust. 1).

W razie zawarcia umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych i wystąpienia szkody w związku z ruchem pojazdu, odszkodowanie ustala się i wypłaca w granicach odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub kierującego pojazdem, najwyżej jednak do ustalonej w umowie sumy gwarancyjnej (art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych: Dz.U. Nr 124, poz. 1152 ze zm., cyt. dalej jako

„ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych”). Oznacza to konieczność stosowania odpowiednich, ogólnych reguł przewidzianych w przepisach kodeksu cywilnego przy ustaleniu szkody i odszkodowania przysługującego poszkodowanemu od ubezpieczyciela (art. 824¹ § 1 k.c.). Ubezpieczyciel zobowiązany jest do naprawienia szkody jedynie w wyniku wypłaty odpowiedniej sumy pieniężnej (art. 363 § 2 k.c.). Wysokość odszkodowania ubezpieczeniowego będzie zatem ustalona według cen części zamiennych i usług koniecznych do wykonania naprawy rzeczy z daty ustalenia odszkodowania.

Jeżeli zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. cena stanowi wartość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą kupujący zobowiązany jest zapłacić przedsiębiorcy za towar lub usługę, a w cenie tej uwzględnia się także podatek od towarów i usług, to miernikiem wysokości odszkodowania ustalonego według cen kosztów naprawy będzie tak określona cena naprawy pojazdu obejmująca podatek VAT (por. też uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, z. 6, poz. 74).

W judykaturze Sądu Najwyższego za ugruntowane i trafne należy uznać stanowisko dotyczące daty powstania roszczenia o świadczenie odszkodowawcze w ramach ustawowego ubezpieczenia komunikacyjnego odpowiedzialności cywilnej. Roszczenie uprawnionego i odpowiadający mu obowiązek ubezpieczyciela naprawienia szkody powstają z chwilą wyrządzenia szkody, tj. z chwilą nastąpienia wypadku komunikacyjnego w razie pojawienia się przesłanek przewidzianych w art. 436 k.c. Obowiązek naprawienia szkody nie jest więc uzależniony od tego, czy poszkodowany dokonał naprawy rzeczy i czy w ogóle zamierzał ją naprawić, odszkodowanie ma bowiem wyrównać mu uszczerbek majątkowy powstały w wyniku zdarzenia wyrządzającego szkodę, a uszczerbek taki istnieje już od chwili wyrządzenia szkody do czasu wypłacenia przez zobowiązanego sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości szkody ustalonej w sposób przewidziany prawem (art. 363 § 2 i art. 361 § 1 k.c.; por. np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, z. 6, poz. 74; uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2002 r. V CKN 908/00; nieopubl., uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2001 r., V CKN 226/00, OSNC 2002, z. 3, poz. 40;

uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 sierpnia 2003 r. IV CKN 387/01, nieopubl.).

Należy zatem wyraźnie odróżnić sam moment powstania obowiązku naprawienia szkody oraz datę ewentualnego naprawienia rzeczy (samochodu). Dla powstania odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczyciela istotne znaczenie ma fakt powstania szkody, a nie fakt jej naprawienia. Fakt naprawienia rzeczy (samochodu) nie ma też znaczenia dla określenia wysokości przysługującego poszkodowanemu odszkodowania ubezpieczeniowego, ponieważ wysokość ta powinna odpowiadać kosztom wyrównania uszczerbku, jaki pojawił się w majątku poszkodowanego po powstaniu wypadku komunikacyjnego, a więc – kosztem przywrócenia pojazdowi jego wartości sprzed wypadku. Prezentowane orzeczenia Sądu Najwyższego wychodzą zatem z trafnego założenia, że poszkodowanemu w związku z ruchem pojazdu mechanicznego przysługuje w ramach ubezpieczenia OC roszczenie odszkodowawcze z chwilą powstania obowiązku naprawienia szkody, a nie dopiero po powstaniu w ten czy inny sposób stwierdzonych kosztów naprawy samochodu. Zastosowanie przepisu art. 363 § 1 k.c. w sferze odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczyciela prowadzi do wniosku, że treścią świadczenia tego ubezpieczyciela, wynikającą z umowy ubezpieczenia OC, nie jest jednak przywrócenie pojazdu do stanu sprzed wypadku (restytucja techniczna samochodu), ale naprawienie szkody powstałej w ogóle w majątku poszkodowanego, wywołanej uszkodzeniem lub zniszczeniem pojazdu. Od woli poszkodowanego zależy bowiem to, czy i w jakim zakresie wypłacone mu przez ubezpieczyciela odszkodowanie przeznaczy na naprawę samochodu. Innymi słowy, nie sposób de lege lata konstruować w ramach ubezpieczenia OC po stronie poszkodowanego „roszczenia o koszty naprawy” w miejsce ogólnego obowiązku naprawienia szkody (art. 363 § 1 k.c.) i wywodzić, że nie przysługuje ono poszkodowanemu przed powstaniem tych kosztów.

2. W uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego Rzecznik powołał się na dwa orzeczenia Sądu Najwyższego, które – jak wywodził – mogą świadczyć o tym, że w judykaturze tego Sądu pojawił się nurt uzależniający dopuszczalność uwzględnienia w odszkodowaniu ubezpieczeniowym podatku VAT od tzw. efektywnego zapłacenia tego podatku, tj. dokonania naprawy

uszkodzonego samochodu i przedstawienia stosownych faktur stwierdzających poniesienie kosztów takiej naprawy. Takie stanowisko istotnie wynikać może z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2001 r., V CKN 415/00 (nieopubl.), w którym – bez bliższej motywacji (aczkolwiek z powołaniem się na uchwałę z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97) – stwierdzono ogólnie, że skoro powód nie udowodnił zapłaty za naprawę samochodu (a nawet – samej naprawy samochodu), nie przysługuje mu odszkodowanie obejmujące zwrot podatku VAT. Brak motywacji takiego stanowiska nie pozwala na przypisywanie mu istotnego znaczenia w świetle przedstawionego wcześniej, dominującego i właściwie uzasadnionego poglądu, określającego moment powstania obowiązku naprawienia szkody poszkodowanemu w ramach umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

W uzasadnieniu wskazanego przez Rzecznika innego wyroku z dnia 18 stycznia 2001 r., V CKN 193/00 (nieopubl.) stwierdzono, że podatek VAT ma znacznie cenotwórcze i może wpłynąć na wysokość odszkodowania, ale tylko wtedy, gdy poszkodowany, rekompensując poniesiony uszczerbek majątkowy, efektywnie go poniesie. Wypowiedź tę trzeba analizować przy uwzględnieniu stanu faktycznego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia. Po pierwsze, Sąd Najwyższy odwołał się tu do wskazanych wcześniej uchwał Sądu Najwyższego: z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97 (OSNC 1997, z. 8, poz. 103) i z dnia 16 października 1998 (OSNC 1999, z. 4, poz. 69), w których przyjęto, że odszkodowanie za szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia rzeczy, nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w tej cenie w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy. Po drugie, strony umowy ubezpieczenia uzgodniły, że odszkodowanie ubezpieczeniowe będzie obejmowało podatek VAT jedynie w przypadku odbudowy spalonego budynku i Sady uznały tę klauzulę umowną za dopuszczalną (art. 353¹ k.c.). Jeżeli Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 18 stycznia 2001 r., V CKN 193/00, wyjaśnił, że taka umowa stron „nie pozbawiła powódek możliwości zwiększenia odszkodowania ubezpieczeniowego o kwotę podatku VAT, nie dopuszczała jedynie do rekompensaty szkody nie poniesionej”, to wypowiedź tę rozumieć należy w ten

sposób, że wspomniane powiększenie nie mogło wchodzić w rachubę tylko dlatego, że same strony ustaliły, kiedy odszkodowanie obejmować będzie także podatek VAT obciążający powódki.

Wypadnie jeszcze dodać, że w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., II CK 327/05 (nieopubl.) stwierdzono, że w razie naprawy budynku (po pożarze) przez poszkodowanego samodzielnie (tzw. systemem gospodarczym) nie ma podstaw do doliczania do kosztów robót naprawczych podatku VAT, ponieważ w tej sytuacji taki podatek nie został w ogóle zapłacony przez poszkodowanego. Z ustaleń faktycznych dokonanych w tej sprawie wynika to, że powodowie (poszkodowani) nie byli płatnikami podatku VAT i „nie rozliczali wydatków związanych z odbudową (...) w ramach prowadzonej działalności gospodarczej”. Należy stwierdzić, że omawiany wyrok nie tworzy odstępstwa od dominującego nurtu orzecznictwa Sądu Najwyższego, zgodnie z którym podatek VAT mógłby tylko wówczas powiększać przysługujące poszkodowanemu odszkodowanie ubezpieczeniowe, gdyby poszkodowany jako podatnik tego podatku (por. art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r.) był zobowiązany do jego zapłacenia. W razie naprawienia rzeczy (budynku po pożarze) tzw. systemem gospodarczym odszkodowanie ubezpieczeniowe w ramach umowy ubezpieczenia obejmować będzie zatem jedynie poniesione koszty naprawy bez uwzględnienia podatku VAT.

3. W końcowym fragmencie uzasadnienia wniosku Rzecznik Ubezpieczonych zwrócił uwagę na zasadnicze rozbieżności interpretacyjne przepisu art. 17a ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 124, poz. 1151 ze zm.). Przepis ten obowiązuje od dnia 17 sierpnia 2005 r. i nie był jeszcze przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Zgodnie z tym przepisem, w przypadku okazania zakładowi ubezpieczeń przez podmiot, któremu przysługuje odszkodowanie, niebędący płatnikiem podatku od towaru i usług, faktury (faktur) za naprawę szkody komunikacyjnej, zakład ubezpieczeń jest zobowiązany uwzględnić w odszkodowaniu podatek od towarów i usług. W literaturze trafnie wskazywano na wyraźne niezręczności stylistyczno-redakcyjne omawianego przepisu. Użyto w nim sformułowania „płatnik”, a powinno być z pewnością – „podatnik” w rozumieniu art. 8 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.,

- Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2005 r., nr 8, poz. 80 ze zm.). Z ogólnego sformułowania przepisu mogłoby wynikać, że każdy podatnik powinien odzyskać od zakładu ubezpieczeń kwotę podatku VAT po dokonanej naprawie, a więc także i podmioty, które były uprawnione do odliczenia podatku naliczonego, wynikającego z faktury przedkładanej ubezpieczycielowi. Nie wyjaśniono też użytego w przepisie art. 17a ogólnego pojęcia „szkody komunikacyjnej”. W każdym razie omawiany przepis wzbudził zasadnicze rozbieżności interpretacyjne także w zakresie określenia powstania obowiązku naprawienia szkody poszkodowanemu przez ubezpieczyciela w ramach ubezpieczenia OC. Wyrażono pogląd, że wejście w życie przepisu art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej powoduje nieaktualność dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, zgodnie z którym ubezpieczyciele mają obowiązek uwzględniać podatek VAT w wypłaconym na rzecz osób niebędących podatnikami podatku VAT odszkodowaniu ubezpieczeniowym niezależnie od tego, czy poszkodowany dokonał naprawy lub czy w ogóle zamierzał jej dokonać. Niezależnie od argumentacji jurystycznej mającej przemawiać za tym stanowiskiem, wskazywano także na to, że poniesienie przez poszkodowanego ciężaru podatku VAT jest zawsze uzależnione od konkretnych okoliczności faktycznych, w szczególności od tego, czy w ramach naprawienia szkody komunikacyjnej wykorzystane zostaną części nowe, czy też części używane oraz od tego, w jakim zakładzie naprawczym naprawa byłaby ostatecznie dokonana.

Interpretacja przepisu art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej, zmierzająca w kierunku eksponującym nieaktualność dotychczasowej judykatury w omawianym zakresie, nie może być uznana za przekonywającą.

Powstaje przede wszystkim zagadnienie prawnej relacji art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej i art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych. W tym ostatnim przepisie stwierdzono, że odszkodowanie ustala się i wypłaca w granicach odpowiedzialności cywilnej posiadacza lub kierującego pojazdem mechanicznym, najwyżej jednak do ustalonej w umowie ubezpieczenia sumy gwarancyjnej. Oznacza to wyraźnie odesłanie przede wszystkim do reguł prawa cywilnego w zakresie dotyczącym powstania szkody, jej ustalania i także czasu powstania obowiązku naprawienia

szkody (roszczenia odszkodowawczego). Prosta konstatacja, że przepis art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej wyłącza jako *lex specialis* przepis art. 36 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych wymagałby jednak wykazania przynajmniej takiego samego zakresu dyspozycji obu analizowanych przepisów. Należy stwierdzić, że dyspozycja art. 36 u st. 1 jest jednak znacznie szersza niż dyspozycja art. 17a, ponieważ przepis art. 17a mógłby mieć zastosowanie tylko wówczas, gdyby ustalenie odszkodowania w związku z wyrządzoną szkodą komunikacyjną następowało na podstawie rachunków poniesionych kosztów, przedstawionych ubezpieczycielowi, a podmiotem poszkodowanym okazał się podmiot „niebędący płatnikiem podatku od towarów i usług”. Chodzi tu zatem o ustalenie odszkodowania komunikacyjnego przy założeniu tzw. metody rachunkowej, tj. przedstawienia ubezpieczycielowi odpowiedniej faktury stwierdzającej dokonanie naprawy i poniesienia jej kosztów. Świadczyć o tym może m.in. sama redakcja art. 17a (*verba legis*: „w przypadku okazania zakładowi ubezpieczeń (...) faktury (faktur) za naprawę szkody”). Z uzasadnienia wniosku Rzecznika nie wynika to, że wprowadzenie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej spowodowało (lub spowoduje) zaniechanie przez ubezpieczycieli posługiwania się tzw. metodą kosztorysową przy ustalaniu odszkodowania wypłacanego na podstawie umów ubezpieczenia OC. Jak już wspomniano, metoda ta także obecnie dominuje w praktyce ubezpieczeniowej.

Trudno byłoby przyjąć, że w przepisie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej dokonano jakiejś radykalnej - jak utrzymują niektórzy autorzy - zmiany w zakresie dotyczącym określenia chwili powstania roszczenia odszkodowawczego w związku z powstaniem szkody komunikacyjnej. Zgodnie z utrwalonym i prawidłowo umotywowanym stanowiskiem Sądu Najwyższego, obowiązek taki pojawia się już w chwili powstania szkody. Naprawienie szkody przez poszkodowanego nie ma w tym względzie już żadnego znaczenia, przy czym poszkodowanemu należy pozostawić wybór co do tego, czy będzie w ogóle zmierzał do naprawienia rzeczy (pojazdu). Przy założeniu, że przepis art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej odnosi się tylko do tzw. rachunkowej metody ustalania odszkodowania, należałoby stwierdzić, że obowiązek naprawienia szkody także powstaje z chwilą jej powstania, z tym tylko, że ubezpieczyciel nie

może nie uwzględnić w odszkodowaniu podatku od towarów i usług, jeżeli podmiot wskazany w art. 17a przedstawia stosowne faktury wykazujące naprawienie szkody komunikacyjnej. Użyte w tym artykule sformułowanie „jest zobowiązany” odnosi się zatem do wypłaty odszkodowania z uwzględnieniem podatku od towarów i usług (wynikającego z faktury), a nie w ogóle do obowiązku naprawienia szkody komunikacyjnej.

Metoda kosztorysowa ustalania odszkodowania komunikacyjnego zakłada z natury rzeczy posługiwanie się parametrami najbardziej zobiektywizowanymi z punktu widzenia obrotu gospodarczego (wykorzystanie części zamiennych i dokonanie usług niezbędnych o naprawy samochodu, tj. odtworzenia jego stanu technicznego przed powstaniem szkody; posługiwanie się cenami tych części i usług, które poszkodowany mógłby zapłacić w celu zapewniającym takiego odtworzenia). Chodzi tu zatem o odpowiednio zobiektywizowaną i dającą się zweryfikować symulację kosztów przyszłej, ewentualnej naprawy samochodu. Rzecz jasna, że ustalone odszkodowanie nie musiałoby zawsze pokrywać się z odszkodowaniem ustalonym w oparciu o indywidualnie sporządzone faktury. Różnice te mogą wynikać z różnych przyczyn, w tym m.in. z tego, czy przy naprawie wykorzystano części nowe czy części używane, w jakim zakładzie naprawczym dokonywana będzie naprawa samochodu. Jeżeli jednak dopuszcza się możliwość stosowania w praktyce ubezpieczeniowej omawianej metody kosztorysowej w zakresie ustalania wysokości odszkodowania ubezpieczeniowego, a jednocześnie akcentuje to, że poszkodowany nie musi jednak dokonywać naprawy rzeczy (samochodu), należy liczyć się ze wspomnianymi, możliwymi rozbieżnościami w zakresie rozmiaru odszkodowania przy zastosowaniu obu metod jego ustalenia. Tzw. metoda rachunkowa daje zatem wyniki bardziej zindywidualizowane, tzw. metoda kosztorysowa opiera się zawsze na symulacji. Ostateczna weryfikacja wysokości odszkodowania, ustalonego na podstawie metody kosztorysowej, zawsze będzie należała do sądu.

Z przedstawionych względów należy stwierdzić, że w zakresie tzw. kosztorysowej metody ustalania wysokości szkody komunikacyjnej, wskazywanej we wniosku Rzecznika, nie ma usprawiedliwionych podstaw do odstępowania – także po wejściu w życie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej -

od utrwalonego już w judykaturze Sądu Najwyższego stanowiska, zgodnie z którym odszkodowanie za szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia lub uszkodzenia rzeczy (samochodu) nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w cenie nabycia rzeczy lub usługi w zakresie, w jakim poszkodowany mógłby obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabywaniu rzeczy lub usługi (zob. przede wszystkim uchwała z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/87, OSNC 1997, z. 8, poz. 103).

W tej sytuacji Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 k.p.c. podjął uchwałę, jak na wstępie.

SĄD NAJWYŻSZY
IZBA CYWILNA
WYDZIAŁ III

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność:
KIEROWNIK SEKRETARIATU
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego

Marianna Prusaczyk

